

Wydział Nauk Medycznych

Nazwa modułu (przedmiotu)		Chirurgia, blok operacyjny i pielęgniarstwo chirurgiczne		Kod przedmiotu		D.-ChBoiPCh				
Kierunek studiów		Pielęgniarstwo								
Profil kształcenia		praktyczny								
Poziom studiów		Pierwszego stopnia								
Specjalność										
Forma studiów		stacjonarny								
Semestr studiów		IV								
Tryb zaliczenia przedmiotu		Zaliczenie		Liczba punktów ECTS				Sposób ustalania oceny z przedmiotu		
Formy zajęć i inne		Liczba godzin zajęć w semestrze		Całkowita	6,5	Zajęcia kontaktowe	6,25		Zajęcia związane z praktycznym przygotowaniem zawodowym	5,5
		Całkowita	Zajęcia kontaktowe	Sposoby weryfikacji efektów uczenia się w ramach form zajęć					Waga w %	
Wykład		15	15	Zaliczenie na ocenę - sprawdzian pisemny lub ustny					20%	
Seminarium		10	10	Zaliczenie na ocenę - sprawdzian ustny					10%	
Zajęcia praktyczne		40	40	Zaliczenie na ocenę - sprawdzian praktyczny					30%	
Praktyka zawodowa		80	80	Zaliczenie na ocenę - sprawdzian praktyczny					30%	
Praca własna studenta		10	0	Zaliczenie- praca pisemna - projekt procesu pielęgnowania na podstawie analizy indywidualnego przypadku (<i>case study</i>) wraz z przeglądem piśmiennictwa					10%	
Razem:		155	145						Razem	100%
Kategoria efektów	Lp.	Efekty uczenia się dla modułu (przedmiotu)						Efekty kierunkowe	Formy zajęć	
W zakresie wiedzy absolwent zna i rozumie										
Wiedza	1.	czynniki ryzyka i zagrożenia zdrowotne u pacjentów w różnym wieku;						D.W1.	wykład	
	2.	etiopatogenezę, objawy kliniczne, przebieg, leczenie, rokowanie i zasady opieki pielęgniarzkiej nad pacjentami w wybranych chorobach, w tym w chorobach nowotworowych;						D.W2.	wykład	
	3.	rodzaje badań diagnostycznych, ich znaczenie kliniczne i zasady ich zlecania oraz uprawnienia zawodowe pielęgniarzy w zakresie wystawiania skierowań na badania diagnostyczne w poszczególnych stanach klinicznych;						D.W3.	wykład	
	4.	zasady przygotowania pacjenta w różnym wieku i stanie zdrowia do badań oraz zabiegów diagnostycznych, a także zasady opieki w ich trakcie oraz po tych badaniach i zabiegach;						D.W4	wykład, seminarium	
	5.	zasady i zakres farmakoterapii w poszczególnych stanach klinicznych;						D.W5.	wykład	
	6.	zasady organizacji opieki specjalistycznej (internistycznej, chirurgicznej, w bloku operacyjnym, pediatrycznej, geriatrycznej, neurologicznej, psychiatrycznej, w szpitalnym oddziale ratunkowym, intensywnej opieki, opieki paliatywnej i długoterminowej oraz nad pacjentem z chorobą nowotworową);						D.W7.	wykład	
	7.	standardy i procedury pielęgniarzkie stosowane w opiece nad pacjentem w różnym wieku i stanie zdrowia;						D.W8.	wykład, seminarium	
	8.	reakcje pacjenta w różnym wieku na chorobę, przyjęcie do szpitala i hospitalizację;						D.W9.	wykład	
	9.	metody i techniki komunikowania się z pacjentem niezdolnym do nawiązania i podtrzymania efektywnej komunikacji ze względu na stan zdrowia lub stosowane leczenie;						D.W10.	wykład	
	10.	zasady żywienia pacjentów z uwzględnieniem leczenia dietetycznego, wskazań przed- i pooperacyjnych według obowiązujących wytycznych, zaleceń i protokołów (Enhanced Recovery After Surgery, ERAS);						D.W11.	wykład	
	11.	rodzaje i zasady stosowania środków specjalnego przeznaczenia żywieniowego w określonych stanach klinicznych;						D.W12	wykład	
	12.	zasady przygotowania pacjenta do zabiegu operacyjnego w trybie pilnym i planowym, w chirurgii jednego dnia oraz zasady opieki nad pacjentem po zabiegu operacyjnym w celu zapobiegania wczesnym i późnym powikłaniom;						D.W14.	wykład, seminarium	
	13.	czynniki zwiększające ryzyko okołoperacyjne;						D.W15.	wykład	
	14.	zasady obserwacji pacjenta po zabiegu operacyjnym obejmującej monitorowanie w zakresie podstawowym i rozszerzonym;						D.W16.	wykład, seminarium	
	15.	metody i skale oceny bólu ostrego i oceny poziomu sedacji;						D.W17.	wykład	
	16.	zasady diagnozowania, planowania, realizowania i oceniania opieki nad pacjentem w pielęgniarstwie internistycznym, chirurgicznym, operacyjnym, pediatrycznym, położniczo-ginekologicznym, geriatrycznym, neurologicznym, psychiatrycznym, w szpitalnym oddziale						B.W3.	wykład	

		ratunkowym, w intensywnej opiece, opiece paliatywnej i opiece długoterminowej oraz nad pacjentem z chorobą nowotworową;		
	17.	procesy adaptacji człowieka do życia z chorobą przewlekłą lub o niepomyślnym rokowaniu i uwarunkowania tych procesów;	B.W9.	wykład
	18.	problematykę prowadzenia edukacji zdrowotnej;	B.W20.	wykład, seminarium
	19.	zasady efektywnego komunikowania się w zespołach interdyscyplinarnych;	B.W45.	wykład
	20.	zasady nawiązywania kontaktu z pacjentem, jego rodziną lub opiekunem, budowania relacji i przekazywania informacji pacjentowi lub osobie upoważnionej oraz metody usprawniające komunikację z pacjentem, jego rodziną lub opiekunem;	B.W46.	wykład
W zakresie umiejętności absolwent potrafi:				
Umiejętności	1.	gromadzić informacje, formułować diagnozę pielęgniarstwa, ustalać cele i plan opieki pielęgniarstwa, wdrażać interwencje pielęgniarstwa oraz dokonywać ewaluacji opieki pielęgniarstwa;	D.U1.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	2.	stosować skale i kwestionariusze do oceny stanu pacjenta lub jego wydolności funkcjonalnej w określonych sytuacjach zdrowotnych;	D.U2.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	3.	dokonywać różnymi technikami pomiaru parametrów życiowych (w tym ciśnienia tętniczego na tętnicach kończyn górnych i dolnych, oddechu, temperatury ciała, saturacji, świadomości) i oceniać uzyskane wyniki oraz wykorzystywać je do planowania opieki w różnych stanach klinicznych;	D.U3.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	4.	przeprowadzić kompleksowe badanie podmiotowe i badanie fizykalne w różnych stanach klinicznych do planowania i realizacji opieki pielęgniarstwa;	D.U4.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	5.	oceniać poziom bólu, reakcję pacjenta na ból i jego nasilenie oraz stosować farmakologiczne i niefarmakologiczne metody postępowania przeciwbólowego;	D.U5.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	6.	asystować lekarzowi w trakcie badań diagnostycznych jam ciała (nakłucia jamy brzusznej, nakłucia jamy opłucnowej, pobierania szpiku, punkcji lędźwiowej) oraz endoskopii;	D.U6.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	7.	przygotowywać i podawać pacjentowi leki różnymi drogami zgodnie z posiadanymi uprawnieniami zawodowymi pielęgniarstwa lub pisemnym zleceniem lekarza w określonych stanach klinicznych oraz produkty lecznicze z zestawów przeciwwstrząsowych ratujących życie;	D.U7.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	8.	rozpoznawać powikłania farmakoterapii, leczenia dietetycznego oraz wynikające z działań terapeutycznych i pielęgnacji;	D.U9.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	9.	dobierać i stosować dietoterapię oraz prowadzić u dzieci i dorosłych żywienie dojelitowe (przez zgłębnik do żołądka i przetokę odżywczą) oraz żywienie pozajelitowe;	D.U10.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	10.	edukować pacjenta, jego rodzinę lub opiekuna w zakresie doboru oraz użytkowania sprzętu pielęgnacyjno-rehabilitacyjnego i wyrobów medycznych;	D.U14.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	11.	przeprowadzić rozmowę terapeutyczną;	D.U15.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	12.	stosować metody komunikowania się z pacjentem niezdolnym do nawiązania i podtrzymania efektywnej komunikacji ze względu na stan zdrowia lub stosowane leczenie;	D.U16.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	13.	komunikować się z członkami zespołu interdyscyplinarnego w zakresie pozyskiwania i przekazywania informacji o stanie zdrowia pacjenta;	D.U17.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	14.	organizować izolację pacjentów z zakażeniem i chorobą zakaźną w podmiotach leczniczych;	D.U18.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	15.	doraźnie podawać pacjentowi tlen i monitorować jego stan podczas tlenoterapii w różnych stanach klinicznych;	D.U19.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	16.	przygotować pacjenta fizycznie i psychicznie do badań diagnostycznych oraz zabiegu operacyjnego w trybach pilnym i planowym;	D.U22.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	17.	rozpoznawać powikłania po specjalistycznych badaniach diagnostycznych i zabiegach operacyjnych;	D.U23.	zajęcia praktyczne,

				praktyka zawodowa
18.	dobierać technikę i sposoby pielęgnowania rany, w tym usuwać szwy i zakładać opatrunki specjalistyczne;	D.U24.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
19.	dobierać metody i środki pielęgnacji ran na podstawie ich klasyfikacji;	D.U25.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
20.	przekazać pacjenta, zgodnie z procedurami, na blok operacyjny na badania inwazyjne lub przyjąć pacjenta z bloku operacyjnego po badaniach inwazyjnych, przekazać pacjenta z oddziału do innego oddziału, pracowni, podmiotu leczniczego oraz przekazać informacje o pacjencie zgodnie z zasadami protokołu SBAR (Situation – sytuacja, Background – tło, Assessment – ocena, Recommendation – rekomendacja);	D.U27.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
21.	wykorzystywać techniki komunikacji werbalnej i pozawerbalnej w praktyce pielęgniarstwa;	B.U6.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
22.	stosować zasady prawidłowej i efektywnej komunikacji z członkami zespołu interdyscyplinarnego;	B.U23.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
23.	stosować zabiegi przeciwwzpalne;	C.U13.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
24.	przechowywać i przygotowywać leki zgodnie z obowiązującymi standardami farmakoterapii i standardami opieki pielęgniarstwa;	C.U14.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
25.	obliczyć dawkę leku, samodzielnie podawać pacjentowi leki różnymi drogami zgodnie z uprawnieniami zawodowymi pielęgniarstwa lub pisemnym zleceniem lekarza, oraz produkty lecznicze z zestawów przeciwwstrząsowych ratujących życie, a także uczestniczyć w zabiegu podaży toksyny botulinowej przez lekarza w procedurach medycznych w leczeniu spastyczności;	C.U15.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
26.	uczestniczyć w przetaczaniu krwi i jej składników oraz preparatów krwiozastępczych;	C.U17.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
27.	zakładać i usuwać cewnik z żył obwodowych, w tym żyły szyjnej zewnętrznej, wykonywać kroplowe wlewy dożylnie oraz monitorować i pielęgnować miejsce wkłucia obwodowego;	C.U22.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
28.	dobierać i stosować dostępne metody karmienia pacjenta (doustnie, przez zgłębnik do żołądka lub przetokę odżywczą);	C.U23.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
29.	przemieszczać i pozycjonować pacjenta z wykorzystaniem różnych technik, metod i sprzętu, z zastosowaniem zasad bezpieczeństwa pacjenta i swojego;	C.U24.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
30.	przeprowadzić gimnastykę oddechową oraz wykonywać drenaż ułożeniowy, inhalację i odsłuzowywanie dróg oddechowych;	C.U26.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
31.	podać pacjentowi doraźnie tlen z wykorzystaniem różnych metod oraz uczestniczyć w tlenoterapii z wykorzystaniem dostępu do centralnej instalacji gazów medycznych, butli z tlenem lub koncentratora tlenu;	C.U27.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
32.	zakładać zgłębnik do żołądka, monitorować jego położenie i drożność, usuwać go oraz wymienić PEG (niskoprofilową gastrostomię balonową);	C.U34.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
33.	wykonywać zabiegi higieniczne u dziecka i dorosłego, pielęgnować skórę i jej wytwory oraz błony śluzowe z zastosowaniem środków farmakologicznych i materiałów medycznych, w tym stosować kąpiele lecznicze;	C.U29.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
34.	oceniać ryzyko rozwoju odleżyn i stosować działania profilaktyczne;	C.U30.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
35.	wykonywać zabiegi doodbytnicze;	C.U31.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
36.	pielęgnować przetoki jelitowe i moczowe, w tym stosować zasady i techniki zakładania oraz wymiany worka stomijnego i środki do pielęgnacji przetok;	C.U32.		zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa

	37.	zakładać cewnik do pęcherza moczowego, monitorować diurezę, usuwać cewnik i prowokować mikcję;34.	C.U33.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	38.	zakładać zgłębnik do żołądka, monitorować jego położenie i drożność, usuwać go oraz wymienić PEG (niskoprofilową gastrostomię balonową);	C.U34.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	39.	zakładać odzież operacyjną;	C.U37.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	40.	założyć opatrunek na ranę, zmienić go lub zdjąć;	C.U38.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	41.	usunąć szwy z rany;	C.U39.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	42.	przewodzić dokumentację medyczną, w tym w postaci elektronicznej oraz posługiwać się nią i zabezpieczać zgodnie z przepisami prawa;	C.U40.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
	43.	planować opiekę nad pacjentem i jego rodziną z wykorzystaniem klasyfikacji praktyki pielęgniarstwa (ICNP, NANDA), oceny wydolności opiekuńczo-pielęgnacyjnej oraz ekomapy środowiska;	C.U51.	zajęcia praktyczne, praktyka zawodowa
W zakresie kompetencji społecznych absolwent jest gotów do:				
Kompetencje społeczne	1.	kierowania się dobrem pacjenta, poszanowanie godności i autonomii osób powierzonych opiece, okazywanie zrozumienia dla różnic światopoglądowych i kulturowych oraz empatii w relacji z pacjentem, jego rodziną lub opiekunem;	KS.1.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa
	2.	przestrzeganie praw pacjenta i zasad humanizmu;	KS.2.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa
	3.	samodzielne i rzetelne wykonywanie zawodu zgodnie z zasadami etyki, w tym przestrzegania wartości i powinności moralnych w opiece nad pacjentem;	KS.3.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa
	4.	ponoszenie odpowiedzialności za wykonywane czynności zawodowe;	KS.4.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa
	5.	zasięganie opinii ekspertów w przypadku trudności z samodzielnym rozwiązaniem problemu;	KS.5.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa
	6.	przewidywanie i uwzględnianie czynników wpływających na reakcje własne i pacjenta;	KS.6.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa
	7.	dostrzeganie i rozpoznawanie własnych ograniczeń w zakresie wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych oraz dokonywanie samooceny deficytów i potrzeb edukacyjnych.	KS.7.	wykład, seminarium zajęcia praktyczne praktyka zawodowa

Forma zajęć	Metody dydaktyczne
Wykład	Wykład informacyjny z wykorzystaniem technik multimedialnych, wykład problemowy.
Tematyka zajęć	
<p>Choroby przewodu pokarmowego. Opieka pielęgniarska w wybranych schorzeniach układu pokarmowego. Modele opieki pielęgniarskiej. Rola pielęgniarki w opiece nad pacjentem z rakiem przełyku Opieka pielęgniarska nad chorym ze schorzeniami żołądka i dwunastnicy Opieka pielęgniarska w oddziale chirurgicznym nad pacjentem z wybranymi schorzeniami pęcherzyka żółciowego Pielęgowanie pacjenta z chorobami jelit, odbytnicy i odbytu Model opieki pielęgniarskiej nad pacjentem z wylonioną stomią jelitową.</p>	

Forma zajęć	Metody dydaktyczne
Seminarium	prezentacja multimedialna, dyskusja moderowana
Tematyka zajęć	
<p>Nowoczesne metody leczenia ran w praktyce pielęgniarskiej</p> <p>Podstawy teoretyczne Definicja i klasyfikacja ran (ostre, przewlekłe). Proces gojenia ran – etapy i zaburzenia. Czynniki miejscowe i ogólnoustrojowe wpływające na gojenie ran.</p> <p>Diagnostyka i ocena rany Narzędzia i schematy oceny (TIME, triangle of wound assessment). Dokumentacja pielęgniarska w leczeniu ran. Wskaźniki postępu lub braku postępu w gojeniu.</p> <p>Nowoczesne metody leczenia ran. Opatrunki specjalistyczne: hydrożelowe, hydroaktywne, piankowe, alginianowe, opatrunki z jonami srebra, miodem, PHMB, opatrunki silikonowe. Terapie wspomagające: podciśnieniowa terapia ran (NPWT), terapia ozonem, larwoterapia, terapia ultradźwiękowa, terapia światłem/laserem. Leczenie ran w kontekście wytycznych międzynarodowych (EWMA, WUWHS).</p> <p>Analiza przypadków Studium przypadku: dobór odpowiedniej metody leczenia rany do opisu klinicznego pacjenta. Symulacja dokumentacji pielęgniarskiej. Dyskusja: trudności i błędy w praktyce leczenia ran.</p>	

Forma zajęć		Metody dydaktyczne
Zajęcia praktyczne	Symulacja medyczna - 5 godz.	Metoda problemowa -symulacja medyczna, ćwiczenia praktyczne.
	Zajęcia w warunkach naturalnych – 35 godz.	Metoda sytuacyjna
Tematyka zajęć		
<p>Zapoznanie się z zasadami ergonomii i obowiązującymi zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy. Zapoznanie się ze specyfiką pracy na oddziale. Procedury przyjęcia pacjenta w chirurgii: od nagłego przypadku do planowej hospitalizacji. Przygotowanie pacjenta chirurgicznego do zabiegu operacyjnego w trybie pilnym i planowym. Opieka nad pacjentem chirurgicznym w okresie pooperacyjnym: Kluczowe aspekty i praktyczne umiejętności. Ocena stanu chorego bezpośrednio po zabiegu operacyjnym. Badania obrazowe w chirurgii, przygotowanie pacjenta do badań obrazowych, asysta pielęgniarska w trakcie ich wykonywania.</p> <p>Symulacja medyczna: 1.Przygotowanie pacjenta do zabiegu operacyjnego na jelicie grubym 2. Edukacja pacjenta z nowo wylonioną stomią jelitową w okresie pooperacyjnym 3. Przygotowanie pacjenta ze stomią jelitową do samoopieki</p>		

Forma zajęć	Metody dydaktyczne
Praktyka zawodowa	Metoda sytuacyjna, ćwiczenia praktyczne
Tematyka zajęć	
<ul style="list-style-type: none"> – zapoznanie się z zasadami ergonomii i obowiązującymi zasadami bezpieczeństwa i higieny pracy – poznanie specyfiki pracy na oddziale chirurgicznym i sali opatrunkowej, – współpraca w chirurgicznym zespole terapeutycznym, – przygotowanie i posługiwanie się w różnych sytuacjach zestawami opatrunkowymi, narzędziami i sprzętem, – przeciwdziałanie zakażeniom chirurgicznym - obserwuje rany pooperacyjne, rozpoznaje zakażenia chirurgiczne, – zmiana opatrunków, – przygotowanie chorego do badań diagnostycznych i zabiegu operacyjnego, – ocena stanu pacjenta oczekującego na zabieg operacyjny; – obserwacja pacjenta w pierwszych godzinach i dniach po operacji, – zapobieganie powikłaniom po zabiegu operacyjnym – rozpoznanie i rozwiązywanie problemów pacjenta występujących we wczesnym okresie pooperacyjnym, – poznanie specyfiki pracy na sali operacyjnej- bloku operacyjnym, – pobieranie krwi w celu oznaczenia grupy krwi, czynnika Rh, wykonania próby krzyżowej – obserwacja pacjenta w trakcie przetaczania krwi i jej preparatów oraz po przetoczeniu, – współuczestniczenie w szczegółowych procedurach opieki pooperacyjnej: po operacji tarczycy, przełyku, żołądka i dwunastnicy, dróg żółciowych, jelit, wyrostka robaczkowego i odbytu, przepukliny, naczyń obwodowych. 	

Forma zajęć	Metody dydaktyczne
Praca własna studenta	Metoda projektu, praca z tekstem: projekt procesu pielęgnowania na podstawie analizy indywidualnego przypadku (case study), analiza dowodów naukowych w artykułach naukowych i analiza wytycznych lub zaleceń dotyczących praktyki pielęgniarstwa w chirurgii w oparciu o przegląd piśmiennictwa.
Tematyka zajęć	
Opieka i edukacja pacjenta z wylonioną stomią jelitową w przebiegu raka jelita grubego	

Literatura podstawowa:

1.	CHIRURGIA: podręcznik dla studentów / red. Jan Fibak; Wojciech Burchardt [et al.]. - Wyd. 3 dodr. - Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2005
2.	Podstawy pielęgniarstwa chirurgicznego / red. Elżbieta Walewska; Antonii Czupryna [et al.]. - Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop. 2020
3.	Pielęgniarstwo w chirurgii : wybrane problemy z praktyki pielęgniarstwa oddziałów chirurgii ogólnej / Wojciech Kapala. - Wyd. 2 uzup.. - Lublin : Czelej, 2006.
4.	Chirurgia / red. Wojciech Noszczyk Chirurgia. T. 1 i 2 red. Wojciech Noszczyk; Piotr Andziak, Jerzy Arendt [et al.]. - Warszawa : Wydaw. Lekarskie PZWL, cop.1, 2019
5.	PIELĘGNIARSTWO operacyjne = Klinikleitfaden Op-Pflege / red. Gertraud Luce-Wunderle, Anita Debrand-Passard ; Kirstin Bauer [et al.] ; red. wyd. 1 pol. Tadeusz Łukieńczyk ; tł. z niem. Karolina Kemona-Żukrowska, Sebastian Niedźwiedzki, Katarzyna Wieczorek. - Wyd. 1 pol.. - Wrocław : Elsevier Urban & Partner, cop. 2010

Literatura uzupełniająca:

1.	PIELĘGNIARSTWO operacyjne / Maria Jolanta Ciurus. - Łódź : Wydaw. Adi, 1998, Wydaw. Makmed Lublin 2018
2.	Chirurgia = Surgery / Bruce E. Jarrell, Anthony R. Carabasi; red. wyd. pol. Wojciech Rowiński; tł. z ang. Tomasz Borkowski [et al.]. - Wyd. 1 pol., dodr. - Wrocław : Urban & Partner, cop. 2007.
3.	Wybrane zagadnienia pielęgniarstwa chirurgicznego i operacyjnego : [praca zbiorowa / pod red. Zbysława Wojciecha Grajka]. - Suwałki : Wydawnictwo Uczelniane Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. prof. Edwarda F. Szczepanika, cop. 2010.
4.	Dokumentacja medyczna w praktyce pielęgniarki i położnej / Maciej Gibiński, Renata Ciemierz.- Wyd. 1, dodr. 2.- Warszawa : Wydawnictwo Lekarskie PZWL, 2016.